

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.21, maj 2023

Indledningen er redigeret af Stine Kylsø Pedersen og Steen Tullberg
Tilsyn ved

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

Indledning til

“Præste-Frihed i Folke-Kirken [Den christelige Børnelærdom, 1. udgave, 17. artikel]”

ved Anders Holm

Indhold

- 1 Oversigt over artiklerne i *Kirkelig Samler*
- 2 Indhold
- 3 Anden udgave
- 4 Anvendt litteratur

1 Oversigt over artiklerne i *Kirkelig Samler*

“Præste-Frihed i Folke-Kirken” er den syttende af 21 artikler, som Grundtvig skrev i *Kirkelig Samler* i årene 1855-1861. En oversigt over disse vises nedenfor, og indledningerne til hver af dem fås ved at klikke på de respektive links.

[“Om vor tredie Troes-Artikel”](#)

[“Om den Christelige Børnelærdom”](#)

[“Den Christelige Daabspagt”](#)

[“Herrens Bøn ‘Fadervor.’”](#)

[“Det Ny Testaments Christendom!”](#)

[“Forsagelsen i Daabs-Pagten”](#)

[“Den apostelige Troes-Bekjendelse i den christelige Daabspagt”](#)

[“De syv Sakramenter”](#)

[“De christelige Livstegn”](#)

[“Det christelige, aandelige og evige Liv”](#)

[“Det medfødte og det gienfødte Menneskeliv”](#)

[“Ordet og Troen efter Christi egen Lærdom”](#)

[“Det christelige Ægteskab”](#)

[“Tro og Haab og Kjærlighed”](#)

[“Den guddommelige Treenighed”](#)

[“Skriftemaal og Altergang”](#)

“Præste-Frihed i Folke-Kirken”

[“Den christne Tro og den christelige Lærdom”](#)

[“Menneske-Historien og Bibel-Historien hos Jøderne og de Christne”](#)

[“Hænderne og Røsten i Rom og Jerusalem”](#)

[“Det evige Livs-Ord af Vorherres egen Mund til Menigheden”](#)

2 Indhold

I “Præste-Frihed i Folke-Kirken”, der udkom i første halvdel af april 1859, fortsætter Grundtvig den gennemgang af enkeltstående spørgsmål eller sager i kirke- og kristenlivet, som han har indledt i den forrige artikel (se [oversigten i afsnit 1](#)). Selve temaet, som havde optaget ham siden begyndelsen af 1830’erne, og som han selv gør opmærksom på, at han har behandlet i sin store kirkepolitiske afhandling *Den Danske Stats-Kirke upartisk betragtet* fra 1834 (se indledningen til denne [her](#)), havde han foregrebet i den foregående artikel “Skriftemaal og Altergang”. I sin fremstilling argumenterer Grundtvig for, at den frihed, folkekirkens medlemmer har fået med sognebåndsløsningsloven i 1855, bør modsvares af en læremæssig og liturgisk frihed for præsterne. Et synspunkt som har afstedkommet en diskussion mellem ham og flere af hans tilhængere.

Grundtvig begynder artiklen med at tage udgangspunkt i den såkaldte løfteparagraf i Grundloven af 1849 (“Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov”, daværende § 80 og nuværende § 66), hvori der loves folkekirken en vis grad af selvstyre uafhængigt af staten. Denne idé lægger han af forskellige grunde afstand til. Først og fremmest mener han ikke, at en folkekirke, der skal tjene folket, kan regeres af et lille gejstligt flertal, der kræver, hvad han er sikker på, vil blive en fastlagt stillestående lære og ensformig gudsdyrkelse. En sådan ordning vil ikke blive et fornuftigt alternativ til den tvangsindretning, statskirken 10 år tidligere, dvs. før Grundlovens indførelse, har

været (1-2).

Problemet er, hævder Grundtvig, at denne ordning ligesom statskirkeindretningen vil forsøge at gøre kirkeinstitutionen til et trossamfund. Det er en fejl. Hvis man virkelig tror, at folkekirken skal være et trossamfund, må man hellere nedlægge den og give præsterne pension, som Søren Kierkegaard rådede til. Grundtvig tænker her på Kierkegaards kritik af kirken i hans sidste leveår, 1855. I stedet bør folkekirken gives så fri en forfatning, at langt den overvejende del af befolkningen kan befinde sig godt deri, og præsterne kan gælde for sandhedsvidner (en ironisk hentydning til Kierkegaards kritik af, at biskop Martensen i sin tale ved biskop Mynsters død havde kaldt denne for et sandhedsvidne).

Gennem artiklen bebrejder Grundtvig en række af sine egne tilhængere blandt præsterne, at de ikke følger ham kirkepolitisk. Når de godt ved, at ingen er herre over tro og samvittighed, og alle kun kan og bør følge egen overbevisning, er det for Grundtvig selvmodsigende, at de vil modsætte sig lærens og gudsdyrkelsens frihed i folkekirken – og dertil hævde, at de i en konfessionsløs kirke ikke kunne være lærere med frelst (dvs. god) samvittighed (4).

Grundtvigs opfattelse er, at man allermindst skulle vente disse ideer netop i Danmark, hvor alle ved, at statskirken allerede længe før Grundloven og sognebåndets ophævelse var opløst med hensyn til tro og lære i forhold til den bekendelse, kirkeloven krævede. Alle, der som ham har en uforanderlig bekendelse, forklarer Grundtvig med adresse til sine ligesindede præster, burde blive mere bevidste om frihedens forudsætninger. Det drejer nemlig om at forstå, at om end der var de mest lovende udsigter til, at deres bekendelse blev den eneste lovlige og påtvunget hele folkekirken, så ville man dog herved hverken opnå åndelig vinding eller kristelig glæde af det falske blændværk, “som enhver aftvunget eller paatvunget Bekiendelse er” (5). Den sande kristendom kræver frihed og kan kun trives og virke i sin fulde kraft og med sin fulde glans, hvor dens fjender har samme frihed, som den selv har til at gøre sig åndeligt gældende (4-6).

Omtrent midtvejs i artiklen siger Grundtvig, at hvis han må opgive håbet om præstefriheden, så må han hellere skynde sig at forlade folkekirken, før han dør. Han er sikker på, at alle, der kender hans historie, vil vide, at han, hvis det kræves, nok skulle have mod til at forlade levebrødet og statskirken, nu da kirkedøren står åben. Dermed hentyder Grundtvig til religionsfrihedens indførelse i 1849 og føjer til, at han jo heller ikke har grund til at bekymres for føden og tøj på kroppen de par år eller uger, han har igen, “før jeg sank i Graven” (7).

I artiklens anden halvdel gør han opmærksom på, at når han med flid prøver at undgå udtrædelse, skyldes det, at ligeså sikker han er på, at præstefriheden er en nødvendighed for kristendommen, ligeså vis er han på, at det er bedre, at præstefriheden bliver givet inden for folkekirken, “end at den blev *taget* udenfor” (8). Det er med andre ord en nærmest fuldstændig frihed i selve kirken, han argumenterer for. Grundtvig gør opmærksom på, at hans argumentation for præstefrihed skyldes hans overbevisning om, at den vil være samfundet, kongen og folket langt gavnligere, end statskirken nogensinde havde været.

Hvad som helst, man nemlig nu efter Grundloven vil gøre til rettesnor for læren i folkekirken vil blive et dødt bogstav (altså mislykkes), hævder Grundtvig. Navnet evangelisk-luthersk, som han havde argumenteret imod på Den Grundlovgivende Rigsforsamling, er heller ikke brugbart. Grundtvig redegør for, hvordan forholdet mellem reel frihed og formel statskirkelig orden under biskop Mynster har været til stor forvirring. Nu med religionsfriheden og den frie presses åbning af verdens øjne for den "officielle Christendom" (9; en hentydning til Kierkegaard), må man spørge sig, om det er sådan en indretning med endnu flere "trykkende Baand" (9), man vil have i folkekirken.

Grundtvig plæderer i stedet for at løse præsternes tungebånd sammen med kirkegængernes sognebånd. Ellers vil man bygge på en "Grav-Kirke" (10), som ikke har fremtiden for sig. Vil man agtes for sandhedsvidner, må munden holdes fri og ikke lejes ud til nogen kejser eller pave. Jo mere almindeligt udbredt og klar denne menneskelige børnelærdom bliver, påstår Grundtvig, jo umuligere bliver en statskirke med tvungen 'lærdom' (dvs. lære eller forkyndelse) og gudsdyrkelse og tvetungede præster. Og det bliver umuligt for andre end "Kiødhoveder, Rænkesmede og Plageaander, at føre Ordet i saadanne Tugthuse" (10).

Grundtvig hævder, at der "hos os" (10), altså i Danmark, altid var en dyb følelse af Kristi evangeliums venlige forhold til folkelighed, og at denne følelse nu har afklaret sig til en dyb indsigt i forholdet mellem kristenlivet og folkelivet – et synspunkt Grundtvig havde fremsat både i "Om vor tredje Trosartikel" fra januar 1855 (se [oversigten i afsnit 1](#)) og nogle år før systemskiftet i artiklerne "Folkelighed og Christendom" (Grundtvig 1847) og "Om Folkeligheden og Dr. Rudelbach" (Grundtvig 1848). På den baggrund må man forstå, hvilken skade det ville være for Danmarks Rige, danskerne og danskheden, hvis evangeliets fri og levende forkyndelse skulle tvinges til at forlade folkekirken. Konsekvensen ville være, mener han, at folkeligheden derved ville bringe folkekirken til fortvivlelse og sætte samfundet og rigsdagen i største forlegenhed. Grundtvigs synspunkt må være, at den for kristendommen gavnlige folkelighed og friheden også er nært forbundne. Han vil derfor gøre, hvad han kan, for at arbejde mod en fri folkekirke med plads til forskellige trosopfattelser (10-12).

Det er dog ikke en emancipation, Grundtvig gør sig til talsmand for. Han anfører, at Kristi menighed i Danmark er så vant til "at betragte *Fængselet* som sit *aandelige Fæderneland*" (12) og så ubekendt med kristelig frihed, at en hensigtsmæssig opdragelse til frihed er bedre end et "halsbrækkende Spring" (12) til adskillelse af stat og kirke. Grundtvig opregner forskellige farer, et sådant spring ville føre med sig. Blandt andet, at vekselvirkningen mellem menneskeliv og kristenliv vil gå tabt. Han mener, at folkekirkens virkelige interne frigørelse er eneste vej frem. I den henseende er hovedsagen efter sognebåndsløsningen, og efter at salmefriheden er så godt som givet (Grundtvig refererer måske til den frie brug af salmer i sin egen menighed uden myndighedernes indblanding), at præsteløftet lempes, så præsterne kun forpligtes til efter deres bedste overbevisning at forkynde i overensstemmelse med Den Hellige Skrift og uddele sakramenterne. Grundtvig gør som i flere af artiklerne på denne tid

opmærksom på, at han er uenig med sine præstevenner på dette punkt, og sigter hermed til den debat, der i disse år foregik mellem ham og hans tilhængere om netop præstefriheden, hvor flere til hans fortrydelse ikke kunne følge hans radikale frihedsønsker. Denne frihed kan man dog i længden slet ikke undvære ifølge Grundtvig (14-17).

Afslutningsvis gør han det klart, at han ønsker en ny "Tingenes Orden" (20), der lader både det folkelige og kristelige ske ret, og dette må ske ved at udfeje de sidste levninger af "den gamle Aands-Trældom" (hvormed han formentlig igen tænker på statskirken) (17-20).

3 Anden udgave

I 1868 udkom "Præste-Frihed i Folke-Kirken" og de øvrige artikler fra *Kirkelig Samler* i den samlede bogudgave, *Den christelige Børnelærdom*, kaldet "Anden Udgave". En generel indledning til andenudgaven kan tilgås ved at klikke [her](#).

4 Anvendt litteratur

- *Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1849.*
- Grundtvig, N.F.S. (1847) "Folkelighed og Christendom" i *Dansk Kirketidende*, nr. 107, sp. 33-44. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1848) "Om Folkeligheden og Dr. Rudelbach" i *Dansk Kirketidende*, nr. 124, sp. 313-323. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1868) *Den christelige Børnelærdom, betragtet af Nik. Fred. Sev. Grundtvig. Anden Udgave, optrykt efter "Kirkelig Samler"*. København.